

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Кафедра соціології

Методичні рекомендації до написання та захисту дипломних робіт для здобувачів рівня
вищої освіти «магістр» із освітньо-професійної програми «Соціологія муніципальної
політики» спеціальності 054 Соціологія

Мелітополь – 2020

УДК 54.371.139

Методичні рекомендації до написання та захисту дипломних для здобувачів рівня вищої освіти «магістр» із освітньо-професійної програми «Соціологія муніципальної політики» спеціальності 054 Соціологія / Укладачі: Л.В. Афанасьєва, к.філос.н., доцент; Л.Ф. Глинська, к.філос.н., доцент; І.В. Букреева, к.філос.н., доцент; Н.І. Глебова, д.соц.н., доцент. – Мелітополь, 2020. 19 с.

Рецензент: доктор соціологічних наук, професор С.Л.Катаєв

Рецензент:

Рекомендовано науково-методичною радою Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького,
протокол № 4 , від 04.11. 2020 р.

Вступ

Дипломна робота - це самостійна науково-дослідна робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту і отримання кваліфікації магістр соціології. Основне завдання її автора - продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, вміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Ця випускна робота наукового змісту має внутрішню єдність і відображає хід та результати розробки обраної теми. Дипломна робота, з одного боку, має узагальнюючий характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки магістра, а з іншого — самостійним оригінальним науковим дослідженням студента, у розробці якого зацікавлені установи, організації або підприємства. Написання дипломної роботи є результатом вивчення студентами загальнотеоретичних і спеціальних дисциплін, практики організації роботи з соціології. Дипломна робота як узагальнений виклад результатів наукових положень, повинна мати внутрішню єдність і свідчити про особистий внесок автора в науку і практику. Дипломна робота виконується на базі отриманих у процесі навчання і придбаних під час студентських наукових досліджень теоретичних знань, зібраного фактичного матеріалу з обраної теми дослідження під час проходження виробничої практики.

В процесі написання дипломної роботи студенти повинні продемонструвати володіння наступними **компетенціями**:

ЗК 1. Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 3. Володіння українською мовою.

ЗК 4. Здатність працювати в міжнародному контексті, зокрема читати професійну літературу, писати й спілкувати англійською.

ЗК 12. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 13. Здатність до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних джерел.

ФК 1. Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для інтерпретації соціальних явищ і процесів.

ФК 2. Розуміння закономірностей взаємодії індивідів, соціальних груп, спільнот та суспільств.

ФК 4. Розуміння соціальних процесів, трендів, можливостей і викликів соціальних змін в Україні та світі.

ФК 5. Здатність зіставити методологію та результати різних соціологічних досліджень.

ФК 6. Здатність визначити суперечності та прогалини у наявному знанні.

ФК 7. Здатність зіставити наявне знання з практичними викликами.

ФК 8. Здатність розробити програму соціологічного дослідження.

ФК 9. Здатність застосувати соціологічний дослідницький інструментарій.

ФК 10. Здатність знайти соціальні дані¹ у відкритому доступі, здійснити їх змістовне структурування й узагальнення.

ФК 11. Здатність проаналізувати, представити та проінтерпретувати числові й нечислові соціальні дані.

ФК 13. Здатність аналізувати факти та явища, які впливають на формування міського середовища

ФК 14. Здатність формулювання **принципу причинності** у контексті власного дослідження.

ФК 15. Здатність вивчати методи дослідження системи масової комунікації і аудиторії як об'єкту її дії.

ФК 16. Здатність розуміння особливостей інформаційного впливу масової комунікації на різні соціальні структури.

ФК 17. Здатність оцінювати дієвість суспільних процесів реформування суспільства

¹ Дані державної статистики, опитувань громадської думки, інші дані за рішенням випускової кафедри.

ФК 18. Здатність використовувати крос-секційні та моніторингові дослідження у вивченні суспільних змін

Продемонструвати наступні програмні **результати навчання:**

РН 2. Визначати соціальні проблеми, їх можливі структурні та культурні чинники.

РН 3. Виявляти суперечності та/або прогалини у наявному знанні.

РН 6. Пояснювати й застосовувати критерії науковості та об'єктивності досліджень.

РН 7. Формулювати дослідницькі запитання та конкретизовувати мету дослідження.

РН 8. Розробляти дизайн² та інструментарій соціологічного дослідження.

РН 9. Формувати репрезентативну вибірку сукупність у дослідженнях базового рівня складності та розраховувати її обсяг (у магістерських програмах прикладного спрямування – у дослідженнях підвищеного рівня складності³).

РН 10. Формувати нерепрезентативну вибірку сукупність відповідно до мети дослідження та дослідницьких запитань.

РН 11. Порівнювати переваги й обмеження різних методів збору соціологічної інформації.

РН 12. Застосовувати соціологічний дослідницький інструментарій індивідуально та у співпраці з іншими дослідниками.

РН 13. Пояснювати основи організації опитувальної мережі, зокрема контролю її роботи.

РН 14. Здійснювати аналіз і синтез, представлення й інтерпретацію числової і нечислової соціологічної інформації.

РН 15. Узагальнювати та зіставляти результати різних досліджень.

РН 16. Обґрунтовувати методологію та висновки власного дослідження.

РН 17. Користуватися ключовими відкритими базами/банками соціальних даних⁴.

РН 18. Пояснювати етичні аспекти досліджень і застосовувати принципи дослідницької етики.

РН 21. Створювати та реконструювати соціальні об'єкти міського середовища (колективи, співтовариства, організації) для проведення необхідних соціологічних досліджень

РН 23. Здатність аналізувати соціально значущі проблеми та процеси з метою прийняття відповідних рішень для соціального проектування розвитку міста, соціального прогнозування розвитку міста.

РН 24. Використовувати головні методи аналізу регіональних проблем та технології їх вирішення, які необхідні в дослідницькій діяльності соціолога, в його роботі в муніципальних, громадських та політичних інститутах, в консалтингових та ін. структурах.

РН 25. Розробляти схеми і методики аналізу (моніторингу) системи міського управління, ситуації міста тощо; формулювати місію і стратегічні пріоритети розвитку міста.

РН 26. Визначати діяльність системи масової комунікації та шляхи взаємодії з громадськістю.

РН 27. Визначати ефективність соціальної політики міста

РН 28. Розробляти системні підходи до управління громадою

² Дизайн дослідження – комплекс ключових рішень щодо збирання й опрацювання даних, спрямований на успішну реалізацію мети дослідження (відповідник англійською – research design).

³ Які дослідження вважати базового рівня складності, які – підвищеного, визначає випускова кафедра.

⁴ Дані державної статистики, опитувань громадської думки, інші дані за рішенням випускової кафедри.

БЛОК I

Ознайомлення з методикою написання дипломної роботи

Перш ніж розпочинати писати магістерську роботу, студент має ознайомитися з основними вимогами до її виконання:

Актуальність теми. Актуальність у перекладі з латинської означає важливість, практичну значущість проблеми. Магістерська робота може претендувати на той чи інший ступінь актуальності тільки тоді, коли її тема відповідає сучасним потребам розвитку суспільства, а питання, що розкриваються в роботі, важливі для розуміння суті і структури діяльності підприємства.

Достатній теоретичний рівень. Ця вимога означає, що студент має розкрити тему роботи на сучасному рівні розвитку соціологічної науки, використовуючи такі підходи й наукові знання, що пояснюють різні явища і події у практиці з позицій сьогодення. Крім того, студент має достатньо повно розкрити основні поняття і терміни, що стосуються проблеми магістерської роботи, використовуючи тільки об'єктивні факти і реальні практичні приклади.

Дослідницький характер. Дипломна робота має містити елементи дослідження:

—вивчення достатньої кількості опублікованих джерел (книг, журнальних статей та інших розробок) вітчизняних і зарубіжних авторів;

—систематизація та аналіз різних думок і підходів, формування власної точки зору на проблему, що розглядається;

—порівняння теоретичних поглядів учених і практичної діяльності вітчизняних і зарубіжних підприємств, організацій та установ; розробка висновків, рекомендацій.

Самостійність творчого пошуку студентів дозволяє реалізувати індивідуальні наукові інтереси і своєрідність пізнавальних стилів студентів, забезпечити розвиток «соціологічної уяви» при входженні в дослідницький простір і виборі свого місця в соціологічній науці. Разом з тим свобода наукової творчості вимагає від майбутнього фахівця особливої інтелектуальної різнобічності вмінь орієнтуватися в теоретико-методологічних основах соціології і методологічної дисциплінованості.

Дипломна робота як самостійне навчально-наукове дослідження має виявити рівень загальнонаукової та спеціальної підготовки студента, його здатність застосовувати отримані знання під час вирішення конкретних проблем, його схильність до аналізу та самостійного узагальнення матеріалу з теми дослідження.

Студенту надається право обирати тему дипломної роботи з числа визначених випускними кафедрами навчального закладу або запропонувати свою тему з обґрунтуванням її розробки. Керівництво дипломною роботою здійснюється кваліфікованими викладачами. Організація і контроль за процесом підготовки й захисту дипломних робіт покладаються на завідуючих кафедрами.

Тематика дипломних робіт щорічно коригується з урахуванням набутого на кафедрах досвіду, побажань спеціалістів, які беруть участь у рецензуванні робіт, і рекомендацій Державної екзаменаційної комісії (ДЕК).

Визначившись з темою, студент не пізніше 30 жовтня поточного року подає заяву на кафедру, з проханням затвердити тему й призначити наукового керівника. Облік заяв про вибір теми дипломної роботи веде лаборант кафедри.

Не пізніше 15 листопада поточного року на засіданні кафедри за участю студентів затверджують теми дипломних робіт і призначають наукових керівників. Теми дипломних робіт і наукові керівники затверджуються наказом по факультету до 30 листопада. Після цього зміна тем дипломних робіт і наукових керівників можливі лише як виняток спеціальним наказом по факультету.

Вже на першому етапі підготовки дипломних робіт від студента вимагається не тільки певний об'єм знань, але і включення в нову форму педагогічних відносин - в першу чергу взаємодія з науковим керівником, а надалі - з рецензентами, кафедрою і Державною

екзаменаційною комісією. Основу цих відносин складає налагоджений контакт з керівником, який забезпечує формування дослідницьких навичок і, перш за все, вміння користуватися методами наукової роботи.

Студент систематично працює над обраною темою відповідно до індивідуального робочого плану і один раз в два тижні зустрічається з науковим керівником в день його консультації. На консультаціях науковий керівник зобов'язаний надавати допомогу в складанні особистого робочого плану студента, в визначенні напрямку розробки теми, виборі понятійного й методологічного апарату роботи, основної джерельної літератури і матеріалів, які не виключають самостійний пошук джерел та їх вивчення, в розробці структури роботи. Студент розробляє план експериментального дослідження, консультується з питань вибору методу і методик, використання і узагальнення статистичних даних, взятих з літературних джерел. Науковий керівник перевіряє виконання роботи в цілому.

Кафедра періодично заслуховує інформацію наукових керівників і студентів щодо підготовки дипломних робіт.

Дипломна робота, оформлена і доопрацьована з врахуванням зауважень наукового керівника, здається лаборанту кафедри до 15 грудня. На засіданні кафедри проходить попередній захист дипломної роботи. Студент має можливість потренуватися перед захистом у ДЕК, а кафедра оцінює рівень дипломної роботи, ухвалює рішення про її допуск до захисту, призначає конкретний день захисту згідно графіку роботи ДЕК.

Час, який залишається перед захистом, студент використовує для внесення в роботу зміни відповідно до рекомендацій, вказаних в ході передзахисту, завчасно передає по одному екземпляру роботи науковому керівнику та офіційному опоненту для відгуку і рецензії, вказавши дату захисту. Не пізніше, ніж за два дні до захисту студент передає магістерську роботу, відгук наукового керівника, рецензію секретарю ДЕК.

БЛОК II

Обробка літератури за темою наукового дослідження

Важливим елементом творчої роботи є цілеспрямоване вивчення наукової літератури. Вміння працювати з літературою - складний творчий процес. Вивчення наукової літератури дозволяє:

- виявити здобутки науки, її досягнення і недоліки;
- визначити основні тенденції у поглядах фахівців на проблему, з огляду на те, що вже досягнуто в науці;
- визначити актуальність і рівень вивченості проблеми;
- допомогти обрати напрям, аспекти дослідження;
- забезпечити достовірність висновків і результатів науковця, зв'язок його концепції із загальним розвитком науки.

При роботі із літературою обов'язково слід робити виписки, нотації і конспекти, за допомогою яких виділяють найбільш цінну інформацію, стисло викладають зміст інформації в цілому.

Необхідно переглянути всі види джерел інформації, зміст яких пов'язаний з темою дослідження. До них належать матеріали, опубліковані в різних вітчизняних й іноземних виданнях, звіти науково-дослідної роботи, дисертації, офіційні документи.

Вивчення літератури за обраною темою слід починати з загальних робіт, щоб отримати уявлення про основні питання, а пізніше вже вести пошук нового матеріалу.

Роботу з літературою рекомендовано проводити поетапно:

- загальне ознайомлення з матеріалом в цілому за його змістом;
- швидкий перегляд усього змісту;
- визначення в порядку послідовності розміщення матеріалу;
- вибіркове читання будь-якої частини монографії, посібника, дисертації, статті;
- виписка матеріалу, що належить до теми і є цікавим;

—критична оцінка записаного, його редагування, чистовий запис, як фрагмент тексту майбутньої роботи.

При вивченні літератури за обраною темою використовується не вся інформація, що міститься в ній, а лише та, яка має безпосереднє відношення до теми. Критерієм оцінки прочитаного є можливість його практичного використання в роботі. Вивчаючи літературні джерела, слід ретельно стежити за оформленням виписок, щоб можна було ними користуватись у майбутньому. Частина отриманих даних не буде використовуватись у роботі, тому потрібен їх ретельний відбір та оцінка. Необхідно збирати тільки наукові факти, а не будь-які.

Під науковими фактами розуміють елементи, що складають основу наукового знання, які відображають об'єктивні властивості речей та процесів, їх характерні такі властивості: новизна, точність, об'єктивність і достовірність.

Новизна наукового факту свідчить про принципово новий, невідомий дотепер предмет, явище, процес. Точність наукового факту визначається об'єктивними методами та характеризує сукупність найбільш суттєвих ознак предметів, явищ, подій, їх кількісних та якісних визначень.

Відбір фактів повинен бути науково об'єктивним. Достовірність наукового факту характеризує його безумовне реальне існування, яке підтверджується при аналогічних ситуаціях. За відсутності підтвердження факту немає і його достовірності. Достовірність інформації, її цільове призначення і характер дають основу для достовірності наукових фактів.

Слід уважно ставитись до матеріалів, які використовуються в роботі: офіційні дані, опубліковані від імені державних або громадських організацій, вони не повинні викликати сумніву; практично абсолютною достовірністю володіє опис винаходів як у монографії, так і в інформаційній статті.

Наукові статті мають знаходитись у залежності від достовірності вихідної інформації, що використовується. У них можуть міститися результати незакінчених наукових досліджень, тому їх необхідно особливо ретельно аналізувати й оцінювати. Подібно статтям, різного ступеня достовірності, відповідають доповіді, зроблені на наукових конференціях, симпозіумах тощо. Деякі з них можуть містити обґрунтовані, доказові, апробовані відомості, інші — включати питання проблемного характеру, пропозиції та інше.

Про достовірність вихідної інформації може свідчити не тільки характер першоджерел, а й науковий, професійний авторитет його автора, його приналежності до тієї чи іншої наукової школи, а також чинник часу. Для ідентифікації поглядів при зіставленні різних точок зору, а також для передачі без перекручування думки автора першоджерела можна використовувати цитати. Поряд з прямим цитуванням, часто застосовують першоджерело, обов'язково звіряючи його з оригіналом. На таких виписках обов'язково вказується джерело запозичення. Залежно від назви і наукового значення теми обсяг інформації може бути в межах 100—200 найменувань літературних джерел.

Особливо уважно потрібно користуватися цитатами, щоб без перекручень передати думку автора першоджерела. При цитуванні слід дотримуватись таких правил:

- цитати повинні бути точними;
- не можна перекручувати основний зміст поглядів автора;
- використання цитат має бути оптимальними, тобто визначатись потребою наукової теми;
- слід точно зазначити джерело цитування;
- цитати мають вписуватись у контекст теми дослідження.

Зазначимо, що існує декілька способів наукового цитування, яким віддають перевагу в різних галузях науки. Так, соціологи цитують трохи інакше, ніж історики, які частіше працюють з архівними матеріалами, або філософи та релігієзнавці рідко займаються первинним аналізом експериментальних даних, зате часто аналізують чужі тексти і полемізують з їх авторами. Проте специфічно соціологічного способу цитування,

оформлення посилань, приміток не існує, в соціальних науках є декілька способів оформлення цих елементів наукового апарату. Студенту слід обрати один з них і послідовно проводити його протягом всього дослідження.

Дослівна цитата і запозичення даних, фактів і аргументів з наукової літератури повинні бути забезпечені як мінімум посиланнями, в яких повинна міститися вказівка джерела, але може бути поміщена ще і примітка автора, яка не вписується в основний текст. Посилання на джерело є вказівкою на прізвища і ініціалів автора книги, її заголовок, місця і року видання і номера сторінки. Для позначення тому, номера і сторінки цитованого видання необхідно користуватися скороченнями, прийнятими в мові джерела.

Деякі бібліографічні позначення в поширених мовах

Мова	Том	Номер	Сторінка
Українська/Російська	T	№	C.
Англійська	Vol.	№	P.
Німецька	Bd	Nr	S.
Французька	T.	n	P.
Італійська	Vol.	n.	P.

При цитуванні журнальної статті, або статті із збірників і багатотомників не можна пропускати прізвище автора або назву статті, посилаючись лише на рік видання журналу, його номер або том і сторінку. Інакше кажучи, слід вказати не тільки автора, але і назву статті, журналу, рік і номер (випуску, тому) і сторінку. Скорочення найменувань журналів й інших видань, які практикуються в мові спеціального бібліографічного опису, використовувати не рекомендується.

Загальний підхід до оформлення посилань полягає в тому, що необхідно керуватись правилами бібліографічного опису для списку літератури. Крім того, слід пам'ятати, що посилання, так само як і примітки, з погляду граматики є пропозиціями, вони пишуться з великої літери навіть якщо починаються зі скорочень "Див.:", "та інш." і завершуються крапкою (або іншим знаком).

Посилання і примітки можуть бути внутрішньотекстовими, позатекстовими або підрядковими. Внутрішньотекстові посилання і примітки розміщують в самому тексті в тому місці, до якого вони відносяться, в дужки. В цьому випадку вони можуть робитися в максимально скороченому вигляді: в одному варіанті в круглих дужках указується прізвище і ініціали автора цитованої роботи, рік її видання і номер сторінки через кому, в іншому варіанті в квадратних дужках вказується номер джерела в списку літератури і номер сторінки через кому.

Позатекстові посилання і примітки розміщуються після всього тексту. В такому посиланні вказується джерело даних, книга або стаття, тобто вказують її автора, назву, місце і рік видання і сторінку, звідки запозичена цитата.

Позатекстові й підрядкові примітки з'єднуються з відповідним місцем основного тексту арабськими цифрами набраними дрібним шрифтом і розташованими на верхній лінії шрифту основного тексту. Нумерація позатекстових та підрядкових приміток є наскрізною, а підрядкових - може бути як наскрізною, так і посторінковою.

При виборі способу оформлення слід керуватися наступними міркуваннями: якщо виноску необхідно читати разом з основним текстом, то їх слід помістити всередині тексту, якщо вони потрібні читачу. Їх можна читати й у відриві від основного тексту, в такому випадку краще використовувати затекстовий варіант.

Як при прямому цитуванні, так і при перефразуванні важливо не просто вставити цитату по тексту, а пов'язати з контекстом своєї роботи, якнайкраще вбудувати її в свої міркування. Не можна вихоплювати цитату з контексту. Це значить, що цитата повинна бути пов'язана з аргументами, які містяться в попередніх і подальших міркуваннях автора. Не можна виривати випадкові фрази без врахування контексту, спотворювати тим самим чужий текст.

За можливістю слід уникати цитувань загальноосвітніх видань. Дипломна робота не повинна бути переповнена цитатами. Слід ще раз підкреслити, що цитати виконують цілком певну функцію пов'язану з їх первинним латинським значенням цього слова - підтвердження своєї думки або доказу. Тому цитати можуть наводитися тільки для підтвердження аргументів або описів автора.

Наперед неможливо сказати, скільки цитат повинно бути в тексті. Їх кількість залежить від теми роботи, але, слід пам'ятати, що за занадто великою кількістю цитат губиться власна думка автора дослідження. При цитуванні найбільшої уваги заслуговує сучасна література і першоджерела, другорядну літературу слід цитувати якомога менше і

лише в тому випадку, якщо вимагається запозичити аргументи або, навпаки, спростити деякі висновки авторів. Загальна вимога до оформлення робіт полягає в тому, що цитати і посилання повинні бути в кожному розділі і підрозділі, за винятком тих місць, в яких автор висловлює власну позицію або підсумовує результати дослідження.

Вивчення і аналіз літератури вимагає певної культури дослідника. Всі прізвища авторів, які дотримуються єдиної точки зору з того чи іншого питання, необхідно вказати в алфавітному порядку.

Алфавітний порядок підкреслює однакове ставлення дослідника до наукових концепцій учених.

На завершальному етапі роботи з літературою доцільно зробити порівняльний аналіз отриманої інформації. Це дозволить оцінити актуальність, новизну і перспективність інформації. За даними критичного аналізу слід зробити висновки. Їх узагальнення дозволить методологічно правильно поставити і сформулювати тему дослідження, намітити цілі і конкретні завдання.

БЛОК III

Написання дипломної роботи

Правильна та логічна структура дипломної роботи – це запорука успіху розкриття теми.

Процес уточнення структури складний і може тривати протягом усієї роботи над дослідженням. Попередній план роботи треба обов'язково показати та обговорити з науковим керівником, оскільки може статися, що потрібно переробляти текст на останньому етапі роботи.

Готуючись до викладання тексту дипломної роботи, доцільно ще раз уважно прочитати її назву, що містить проблему, яку необхідно розкрити.

Велика роль у написанні дипломної роботи відводиться оволодінню понятійним апаратом соціологічної науки. Поняття - це форма існування будь-якої науки, і розумовий процес здійснюється саме в понятійній формі. Це в особливій мірі відноситься до мислення науковців, дослідників, так як вони не тільки використовують більш широкий і повний спектр понятійних відносин, але й усвідомлюють, які з них задіяні в тому або іншому конкретному судженні.

Понятійний апарат дипломної роботи виконує найважливішу роль у процесі її підготовки: він допомагає описувати обраний об'єкт і предмет дослідження, наукову постановку проблеми, висунення гіпотез і їх перевірку або формулювання основної ідеї роботи й її розгортання в змісті, нарешті, для узагальнення нового знання про проблему, отриманого в результаті роботи. Грамотний понятійний апарат включається в загальний контекст соціологічної науки. Формуючи понятійний апарат своєї роботи, студент вже на початковому етапі роботи має можливість з'ясувати місце досліджуваної проблеми в галузі соціології. Крім понятійного апарату магістерська робота містить опис і аналіз теоретико-методологічної основи методів отримання і обробки даних, тобто їх статистичної і соціологічної інтерпретації, на основі якої і формулюються коректні висновки.

Теорія і методологія виконують у будь-якій науковій роботі найважливіші функції: теорія дозволяє використовувати накопичені достовірні знання про проблему, опосередковано залучити власне дослідження до роботи всього наукового колективу. Методологія дозволяє обрати ефективний і перспективний шлях подальшого дослідження з даної теми. Теорія і методологія в своїй основі є єдиним горизонтом систематизації наукового знання лише з тією різницею, що в теорії робиться акцент на акумуляцію результатів пізнання, а в методології - на принципи й шляхи отримання нового достовірного знання.

В даний час соціологічна теорія включає в себе цілий ряд фундаментальних теоретичних напрямків (системна теорія, структурно-функціональний аналіз, теорія

поведінки, теорія соціальної дії і т.п.) і конкретних теорій безпосередньо пов'язаних з дослідженням реальних проблем, так само й в методології соціології. Тривала наукова дискусія показала, що не існує універсального соціологічного методу. Соціологія використовує цілий ряд методологічних засобів. Наприклад, їх можна об'єднати в три блоки: гуманістичну, природничо-наукову й математичну парадигми, альтернативні моделі соціальної дійсності, які мають різні пояснювальні схеми і способи верифікації отриманого знання, а також прийняті в кожній з парадигм стандарти науковості.

Не дивлячись на плюралізм теоретико-методологічних основ сучасної соціології, в рамках будь-якого дослідницького підходу існують чотири елементи науково-дослідного процесу:

- 1) саме явище, яке підлягає дослідженню;
- 2) теорія, тобто система згаджених положень (принципів), сформульованих для достовірного пояснення або розуміння групи взаємопов'язаних явищ;
- 3) методи отримання даних, включаючи метод розуміння з визнанням властивих йому даних суб'єктивного досвіду;
- 4) статистичні процедури, які використовуються при аналізі даних (у разі якісного аналізу цей елемент може бути відсутній).

Адекватність теорії, методів і статистичних процедур багато в чому залежать від систематичності уявного аналізу, який проводиться на основі обраного єдиного теоретико-методологічного підходу або комбінації декількох - від опису явищ, які вивчаються, до узагальнення нового знання про нього. Оволодіння теоретико-методологічним підходом формує відчуття приналежності до тієї або іншої наукової школи, а орієнтація в основних підходах в соціології робить майбутнього фахівця здібним до професійної наукової дискусії.

Методи отримання даних, на відміну від методу як метатеоретичного принципу (наприклад, діалектико-матеріалістичний метод), є конкретними дослідницькими діями: анкетування, інтерв'ю, спостереження, аналіз документів та ін., вибір яких залежить від змісту проблеми, ступеня її розробленості, наявності дослідницького інструментарію і, головним чином, теоретико-методологічної орієнтації дослідника. Так, прихильники гуманістичної орієнтації в соціології, ймовірно, віддадуть перевагу нестандартизованому інтерв'ю або спостереженню, тоді як прихильники природничо-наукової орієнтації і математичної парадигми вважають більш надійним анкетування.

Тим часом навіть у межах одного і того ж методу можуть здійснюватися принципово різні парадигмальні підходи. Наприклад, метод спостереження може використовуватися прихильниками як природничо-наукової, так і гуманістичної точок зору. Але перші дотримуючись суб'єкт-об'єктної схеми, наділяють спостерігача статусом неупередженого судді, який дотримується точних правил методу, а другі - прихильники суб'єкт-суб'єктного підходу - перетворюють спостерігача на співучасника спостережуваної соціальної події. Така відмінність обумовлена протилежністю загальних онтологічних постулатів у розумінні соціальної реальності прихильниками тієї або іншої парадигми. Проте не слід вважати, що існує пряма відповідність між методом і парадигмою.

Розвиток науки визначається парадигмальною модифікацією як традиційних так і нових методів. Зрештою науку просуває вперед не об'єкт, а метод. Система методів науки така ж різноманітна, як і сама наука. Крім метатеоретичних існує безліч спеціалізованих методів: експериментальних, міждисциплінарних, перевірки наукових теорій, презентації наукових результатів, дослідження конкретних об'єктів та інше. Збільшення числа досліджень з широким застосуванням засобів формалізації обумовило необхідність розробки спеціальних методів інтерпретації наукових даних.

Під вимірюванням в соціології слід розуміти процес поєднання абстрактних теоретичних понять із спостережуваними емпіричними індикаторами. Якщо явище, яке вивчається, не подається формалізуванню, то краще залишити його на рівні опису ніж намагатися втиснути в будь-яку формальну модель тільки через те, що люди звикли рахувати математичні дані доказом точності.

Статистичні процедури - це не тільки технічний засіб аналізу емпіричних даних, але й по-справжньому творчий етап дослідження. На цьому етапі наочно виявляються значущість і взаємозалежність усіх елементів науково-дослідного процесу, а головне - для студента створюється випробувальна ситуація професійного самовизначення, включаючись в яку, він може усвідомити свою прихильність до дослідницької або практичної діяльності в рамках обраної спеціальності.

Статистичні процедури й взагалі використання математики в соціологічному дослідженні не повинні бути прийомом наукоподібного забарвлення.

При виборі теоретико-методологічних основ роботи слід керуватися наступним правилом: обрана тема, у формулюванні якої визначений предмет дослідження, має провідне значення для вибору теорії і методу. При розробці теоретико-методологічних основ роботи студент використовує знання, отримані з основних навчальних дисциплін та спецкурсів. В основній частині дипломної роботи, необхідно перш за все розкрити понятійний апарат роботи, на базі якого можлива постановка і формулювання проблеми в чітко наукових термінах, оскільки формою існування науки є поняття. Далі, необхідно показати теоретичні і методологічні основи роботи, тобто визначити шляхи їх рішення і дослідницькі інструменти, які використовуються в дослідженні.

Проаналізований та систематизований матеріал викладається відповідно до змісту у вигляді окремих розділів і підрозділів. Кожний розділ висвітлює самостійне питання, а підрозділ — окрему частину цього питання.

Тема має бути розкрита без пропуску логічних ланок, тому починаючи працювати над розділом, треба визначити його головну ідею, а також тези кожного підрозділу. Тези слід підтверджувати фактами, думками різних авторів, результатами анкетування та експерименту, аналізом конкретного практичного досвіду. Треба уникати безсистемного викладення фактів без достатнього їх осмислення та узагальнення.

Думки мають бути пов'язані між собою логічно, весь текст підпорядкований одній головній ідеї. Один висновок не повинен суперечити іншому, а підкріплювати його. Якщо висновки не будуть пов'язані між собою, текст втратить свою єдність. Один доказ має впливати з іншого.

Достовірність висновків загалом підтверджується вивченням практичного досвіду роботи конкретних установ, щодо яких проводиться дослідження. Оперативно і в повному обсязі зібрати практичний матеріал, узагальнити його та систематизувати допоможе оволодіння студентом основними методами дослідження: спостереженням, експериментом, бесідою, анкетуванням, інтерв'ю, математичними методами обробки кількісних даних, методом порівняльного аналізу та ін. Найкращих результатів можна досягти при комплексному використанні цих методів, проте слід мати на увазі, що залежно від особливостей теми дослідження, специфіки предмета і конкретних умов окремі методи можуть набути переважаючого значення.

Накопичуючи та систематизуючи факти, треба вміти визначити їх достовірність і типовість, найсуттєвіші ознаки для наукової характеристики, аналізу, порівняння. Аналіз зібраних матеріалів слід проводити у сукупності, з урахуванням усіх сторін відповідної сфери діяльності (чи установи). Порівняльний аналіз допомагає виділити головне, типове в питаннях, що розглядаються, простежити зміни, що сталися в роботі установ протягом останніх років, виявити закономірності, проаналізувати причини труднощів у їх функціонуванні, визначити тенденції та перспективи подальшого розвитку.

Кількісні дані, що ілюструють практичний досвід роботи, можна проаналізувати за методом ранжованого ряду, розподіливши матеріали за роками, звівши їх у статистичні таблиці, таблиці для порівняння, що дозволить зробити конкретні висновки.

Таким чином, широке використання відомих у науці методів накопичення, вивчення, систематизації фактів та практичного досвіду в цілому дасть змогу виконати основне завдання дипломного дослідження: поєднати роз'єднані знання в цілісну систему, вивести певні закономірності, визначити подальші тенденції розвитку теорії та практики відповідної

сфери діяльності.

На заключному етапі передбачається написання студентом вступу та висновків до магістерської роботи, оформлення списку літератури та додатків, редагування тексту, його доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, підготовка роботи до захисту.

Вступ доцільно писати після того, як написана основна частина магістерської роботи. У вступі обґрунтовується актуальність теми, що вивчається, її практична значущість; визначаються об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження; розглядаються методи, за допомогою яких воно проводилось; розкривається структура роботи, її основний зміст. Якщо студент вирішив не торкатися деяких аспектів теми, він має зазначити про це у вступі.

Обов'язковою частиною вступу є огляд літератури з теми дослідження, в який включають найбільш цінні, актуальні роботи. Огляд має бути систематизованим аналізом теоретичної, методичної й практичної новизни, значущості, переваг та недоліків робіт, що розглядаються та які доцільно згрупувати таким чином: роботи, що висвітлюють історію розвитку проблеми, теоретичні роботи, які повністю присвячені темі, потім ті, що розкривають тему частково. В огляді не слід наводити повний бібліографічний опис публікацій, що аналізуються, достатньо назвати автора й назву, а поруч у дужках проставити порядковий номер бібліографічного запису цієї роботи в списку літератури. Закінчити огляд треба коротким висновком про ступінь висвітленості в літературі основних аспектів теми.

Логічним завершенням магістерської роботи є висновки. Головна їх мета — підсумки проведеної роботи. Висновки подаються у вигляді окремих лаконічних положень, методичних рекомендацій. Дуже важливо, щоб вони відповідали поставленим завданням. У висновках слід зазначити не тільки те позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми, а й недоліки та проблеми, а також конкретні рекомендації щодо їх усунення. Основна вимога до заключної частини — не повторювати змісту вступу, основної частини роботи і висновків, зроблених у розділах.

Список використаної літератури складається на основі робочої картотеки і відображає обсяг використаних джерел та ступінь досліджуваної теми, є «візитною картою» автора роботи, його професійним обличчям, свідчить про рівень володіння навичками роботи з науковою літературою. «Список...» має містити бібліографічний опис джерел, використаних студентом під час роботи над темою. Складаючи його, слід дотримуватися вимог державного стандарту. Кожний бібліографічний запис треба починати з нового рядка, літературу слід розташовувати в алфавітному порядку авторів та назв праць, спочатку видання українською мовою, потім — іноземними. Бібліографічні записи в «Списку...» повинні мати порядкову нумерацію. У тексті роботи слід давати у дужках посилання на номери списку. Якщо необхідно вказати номер, сторінки, її ставлять через кому після номера видання.

Завершуючи написання магістерської роботи, слід систематизувати ілюстративний матеріал. Ілюстрації можна подавати у тексті або оформляти у вигляді додатків. Усі додатки повинні мати порядкову нумерацію та назви, що відповідають їхньому змісту. Нумерація аркушів з додатками продовжує загальну нумерацію сторінок основного тексту роботи. Обсяг магістерської роботи — 70—80 сторінок комп'ютерного тексту, без урахування додатків і списку літератури.

Літературне оформлення магістерської роботи є важливим елементом її виконання і одним із багатьох чинників, на які зважає комісія при оцінюванні під час захисту. Передусім звертається увага на змістовний аспект викладу матеріалу (логічність і послідовність, повнота і репрезентативність, тобто широта використання наукових джерел, загальна грамотність та відповідність стандартам і прийнятим правилам), а також на текст роботи, список літератури і додатки, на зовнішнє оформлення титульного аркуша.

Магістерську роботу рекомендується виконувати спочатку в чорновому варіанті. Це дозволяє вносити до тексту необхідні зміни і доповнення як з ініціативи самого автора, так і згідно з зауваженнями керівника.

Перш ніж представляти чернетку керівникові, треба ще раз переглянути, чи логічно викладено матеріал, чи є зв'язок між підрозділами та розділами, чи весь текст «працює» на

головну ідею дипломної роботи. Такий уявний структурний аналіз роботи допоможе краще побачити нелогічність в її структурі та змісті.

Оформляючи текст роботи, треба знайти час для повторного перегляду першоджерел. Це допоможе побачити все цінне, що було пропущено на початку вивчення теми, наштовхне на цікаві думки, поглибить розуміння проблеми.

БЛОК IV

Структура та технічне оформлення дипломної роботи

Дипломну роботу студенти виконують самостійно, дотримуючись рекомендованої структури та вимог до технічного оформлення.

Рекомендується наступна структура роботи:

1. Титульна сторінка, згідно вимог ВНЗ.
 2. Зміст магістерської роботи, де вказуються заголовки розділів (підрозділів) та сторінки, на яких вони розміщені.
 3. Вступ, де розкриваються актуальність та практичне значення теми, мета і основні завдання, предмет і об'єкт дослідження, структура курсової роботи, визначаються джерела інформації.
 4. Основна частина, що складається з двох-трьох основних розділів, які, у свою чергу, можуть поділятися на два-три підрозділи і за змістом мають відповідати спрямованості теми, підпорядковуватись основній меті та завданням, бути органічно взаємопов'язаними, мати приблизно однаковий обсяг.
 5. Висновки з викладом прогнозу діяльності об'єкта досліджень у перспективі.
 6. Список використаної літератури, який розміщують у кінці роботи в алфавітному порядку та оформлений у відповідності до бібліографічних та загальнонаукових вимог.
- У літературних і наукових джерелах вказують прізвище, ініціали автора, повну назву книги, місце видання, видавництво, рік видання. Для статей, що опубліковані в періодичній пресі, зазначають прізвище, ініціали автора, назву статті, назву журналу чи газети, рік видання, номер журналу чи дату виходу газети.
7. Додатки, до яких слід включати допоміжні матеріали (таблиці проміжних цифрових даних, ілюстрації, схеми допоміжного характеру тощо). Блок додатків починається з титульної сторінки (чистий аркуш, на якому відносно центру друкується великими літерами назва «Додатки»). Додаток повинен мати тематичний заголовок. Якщо в роботі міститься кілька додатків, їх послідовно нумерують арабськими цифрами (наприклад: «Додаток 1»). Сторінки в додатках нумерують у межах одного додатка. Посилання на додатки в основній частині роботи є обов'язковим.

Вимоги до набору тексту

Роботу друкують на комп'ютері з однієї сторони аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм), дотримуючись таких вимог:

Шрифт	Times New Roman
Розмір	14
Відстань між рядками	1,5 інтервала
Верхнє, нижнє поле	20 мм
Праве поле	1,5 мм
Ліве поле	30 мм
Розташування	книжне

У роботі допускається виконання ілюстрацій та таблиць на аркушах формату А3. Забороняється виділяти жирним чи курсивом назви таблиць та ілюстрацій. Щільність тексту робіт має бути однаковою.

Вписувати в текст окремі іншомовні слова, формули чи умовні позначення можна тушшю, пастою, чорнилом лише чорного кольору.

Друкарські помилки, описки, які виявилися після написання дипломної роботи, можна

виправляти підчищенням або зафарбовуванням коректором і нанесенням правильного тексту. Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Текст основної частини дипломної роботи поділяють на розділи та підрозділи.

Розділи обов'язково пишуться з нової сторінки. Заголовки структурних частин проекту «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ», «ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкуються великими літерами з вирівнюванням по центру і виділенням жирним шрифтом.

Заголовки підрозділів друкуються маленькими літерами (окрім першої великої) з абзацу, крапку в кінці заголовку не ставлять. Відстань між заголовком та текстом має становити 2-3 інтервали.

Не допускається розміщення назви розділу чи підрозділу в нижній частині сторінки, якщо далі подається лише рядок тексту.

Кожну структурну частину дипломної роботи слід починати з нової сторінки.

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому куті без крапки. Титульний аркуш вважається за першу сторінку, але нумерація на ньому не проставляється. Наступні сторінки нумерують починаючи з другої.

Номер розділу позначають арабською цифрою після слова «РОЗДІЛ» без крапки, а після цього з нового рядка друкують назву розділу.

Підрозділи нумеруються в межах розділу: «2.3.», тобто третій підрозділ другого розділу, причому крапка проставляється і між цифрами і після останньої, а далі в тому ж рядку подається назва підрозділу.

БЛОК V

Підготовка до захисту та захист дипломної роботи

Захист дипломної роботи проводиться відповідно до графіка, затвердженого кафедрою, у присутності комісії у складі керівника та двох-трьох членів кафедри. Захист дипломної роботи відбувається на відкритому засіданні Державної екзаменаційної комісії та регламентується «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах».

Захист дипломних робіт може проводитись як у вищому навчальному закладі, так і на підприємствах, у закладах та організаціях, якщо тема має для них науково-теоретичний або практичний інтерес або у разі виконання роботи на їх базі.

До захисту дипломних робіт допускаються студенти, які виконали всі вимоги навчального плану. Списки студентів, допущених до захисту дипломних робіт, подаються в державну комісію деканом факультету.

Процедура захисту включає:

- доповідь студента про зміст роботи;
- запитання до автора;
- оголошення відгуку наукового керівника або його виступ (для дипломної роботи — й рецензента);
- відповіді студента на запитання членів комісії із захисту, для дипломної роботи — членів ДЕК та осіб, присутніх на захисті;
- заключне слово студента;
- рішення комісії про оцінку роботи.

Вступне слово слід підготувати заздалегідь у формі виступу, в якому доцільно висвітлити такі важливі питання: обґрунтування актуальності теми дослідження; мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження; що вдалося встановити, виявити, довести; якими методами це досягнуто; елементи новизни у теоретичних положеннях та в практичних рекомендаціях; з якими труднощами довелося зіткнутися в процесі дослідження, які положення не знайшли підтвердження. У виступі мають міститися також відповіді на основні зауваження наукового керівника і рецензента. Доповідь студента не повинна перевищувати за часом 10—15 хвилин.

Для кращого сприймання присутніми матеріалу бажано намалювати на великих аркушах паперу власні таблиці, діаграми, графіки, або використовувати метод комп'ютерної презентації даних.

Під час захисту дипломної роботи студент зобов'язаний дати вичерпні відповіді на всі зауваження у відгуках та рецензіях, а також у виступах на захисті. Захист дипломної роботи фіксується в протоколі ДЕК.

Студенти, які виявили особливі здібності до наукової творчості, захистили дипломну роботу на «відмінно», мають публікації, є переможцями Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт, можуть бути рекомендовані Державною комісією до вступу в аспірантуру.

Кращі роботи можна рекомендувати на конкурси студентських робіт, а також до друку в студентських збірниках. Дипломні роботи подаються на конкурси, коли вони містять розробки, проведені студентами в процесі навчання, і отримані в них результати опубліковані, впроваджені в практику або в навчальний процес. При цьому учасниками конкурсу можуть бути студенти поточного навчального року або ті, хто закінчив ВНЗ у поточному навчальному році.

Керівництво магістерськими роботами доручають кваліфікованим викладачам (професорам, доцентам) ВНЗ.

Обов'язки наукового керівника дипломної роботи:

- надавати допомогу у виборі теми, розробці плану (змісту) дипломної роботи;
- доборі літератури, методології та методів дослідження тощо;
- аналізувати зміст роботи, висновки і результати дослідження;
- визначати поетапні терміни виконання роботи;
- контролювати виконання дипломної роботи;
- доповідати на засіданні кафедри про виконання та завершення роботи;
- дати відгук на роботу.

Автор дипломної роботи має отримати на неї письмовий відгук наукового керівника та рецензію від провідного спеціаліста або працівника закладу, де проводився експеримент чи вивчався практичний досвід.

Відгук наукового керівника дипломної роботи пишеться у довільній формі. У ньому визначають:

- актуальність теми;
- ступінь наукового і практичного значення праці;
- рівень підготовки магістранта до виконання професійних обов'язків;
- ступінь самостійності у виконанні дипломної роботи;
- новизну поставлених питань та оригінальність їх вирішення;
- вміння використовувати літературу;
- ступінь оволодіння методами дослідження;
- повноту та якість розробки теми;
- логічність, послідовність, аргументованість, літературну грамотність викладення матеріалу;
- можливість практичного застосування дипломної роботи або окремих її частин;
- висновок про те, якою мірою вона відповідає вимогам, що ставляться перед магістрантами кваліфікаційними роботами.

Рецензію на дипломну роботу надає спеціаліст-практик відповідної кваліфікації. Вона теж складається в довільній формі, може висвітлювати ті ж питання, що й відгук керівника. Особливу увагу в ній слід звернути на наступне:

- актуальність теми;
- вміння застосовувати теоретичні знання для вирішення конкретних практичних завдань;
- наявність у роботі особистих пропозицій і рекомендацій, їх новизна, перспективність, практична цінність;

- достовірність результатів і обґрунтованість висновків автора;
- стиль викладу та оформлення роботи;
- • недоліки роботи.

Рецензент, як і науковий керівник, оцінює дипломну роботу за стобальною системою. Рецензію можна й не завершувати оцінкою, якщо остання впливає із змісту відгуку або рецензії.

Орієнтована тематики магістерських робіт

1. Особливості етнічної толерантності учнівської молоді в умовах полі етнічного суспільства
2. Благодійна діяльність жіночих організацій України: соціологічний вимір.
3. Вивчення трудових біографій сільського населення сучасної України
4. Відношення до багатства і бідності - детермінанта вибору стратегії формування матеріального добробуту.
5. Відношення міської молоді до деяких аспектів сімейного життя.
6. Вільний час - чинник розвитку особистості: територіальна і тендерна нерівність.
7. Вторинна зайнятість: види і характеристики груп індивідів, включених у вторинний сектор ринку праці.
8. Деліквентна поведінка учнів: чинники ризику залучення.
9. Динаміка внутрішньошлюбних відносин в сучасній шлюбній сім'ї: фактори поєднання та розпаду. (На прикладі студентських сімей м. Мелітополя).
10. Динаміка мобільності професійних груп по доходах.
11. Динаміка ціннісних орієнтацій між поколіннями: етнічний зріз.
12. Дискурсивний і семантичний опис сприйняття міського простору.
13. Економічні ролі в сім'ї.
14. Етична ідентичність як фактор адаптації до культурної реальності болгарського населення Приазов'я.
15. Ефективність і раціональність повсякденної діяльності студентів.
16. Життєвий успіх у тендерному вимірі.
17. ЗМІ і влада: соціологічний аналіз взаємодії.
18. Зміна умов для проведення вільного часу: думка городян.
19. Зниження цінності сім'ї як наслідок переорієнтації на шлюбного партнера.
20. Ідеологічність образу середнього класу в сучасній Україні..
21. Комунікативна безпека як фактор формування толерантного простору м. Мелітополя та Мелітопольського району.
22. Кохання і розрахунок як основа шлюбу.
23. Культура хіп-хоп як самореалізація молоді.
24. Метод включеного спостереження для вивчення молодіжних субкультур.
25. Моделі життєвих орієнтацій студентської молоді.
26. Молодіжні проблематизація молоді: академічний та соціальний дискурс.
27. Національна самобутність народів Запорізького Приазов'я як модель повсякденного світорозуміння.
28. Неформальні трудові відносини: масштаби, специфіка, типологія.
29. Підготовка старшокласників до професійного самовизначення в умовах профільного навчання.
30. Підприємці як соціально професійна група.
31. Положення міської і сільської молоді на сучасному ринку праці і чинники, що роблять на нього вплив.
32. Проблема бідності в сучасній Україні.
33. Проблема кадрів в малому бізнесі.
34. Проблема маніпулювання громадською думкою.
35. Проходження моди через призму демонстративного споживання.
36. Реклама в системі соціального маркетингу (досвід вивчення медіа-простору м. Мелітополя)
37. Реклама як соціальний інститут.
38. Реклама як субкультурний феномен.
39. Розлучення: громадська думка і реальність (на прикладі населення Мелітополя).
40. Самоідентифікація етнічних меншин і людей змішаного походження в сучасній Україні.

